

ZMŔTVYCHVSTANIE FILOZOFIE

Za starých dobrých čias existovali filozofi, ktorí aj *žili* to, čo učili. Diogenes odmietol všetky pocty a žil v sude. Sokrates nevyužil pripravený útek z väzenia a vypil jed, stojac pevne za svojimi myšlienkami až do konca. Buddha takmer zomrel pri pokuse zistiť, či hladovka a odriekanie vedú k osvieteniu. *Vôľa uskutočniť myšlienku* dávala týmto filozofom punc opravdivosti a autenticitu; bola pre nich skúšobným kameňom pravdivosti aj žriedlom nových a večne mladých podnetov k mysleniu.

Studňa filozofie v súčasnosti vyschla. Vyschla, pretože mentálna aktivita mysliteľov nie je spojená so žiadnym mravným úsilím; ani nevyjadruje nič zo skutočného cítenia a prežívania ľudských srdc; a aj spoločenské udalosti sa uberajú svojou cestou celkom nezávisle od koncepcií filozofov.

Človek dneška je rozštiepená osobnosť: myslí si jedno, cíti niečo druhé a koná tretie. Vedy a univerzita presvedčajú našu hlavu o jednom; náboženstvá a umenie vlievajú nášmu srdcu sny o niečom inom; a politicko-ekonomický systém núti naše ruky a nohy konať niečo celkom tretie.

Integrácia myslenia, cítenia a vôle je hlavnou myšlienkou sofiológie a zároveň liekom, ktorý môže filozofiu vzkriesiť k životu. Filozof má byť mysliteľ a učenec. Ale musí byť aj milujúci, oddaný svojej panej Múdrosti, Sofii, ľúbiť ju ako ženu svojich snov. A musí byť aj kňaz-obetník alebo hrdina pripravený preliať vlastnú krv, prinášať obeť.

Oddelenie myslenia od cítenia sa dnes považuje za profesionálnu cnosť a každý náznak nadšenia či osobného zaujatia za príznak diletantstva. Lenže dejiny učia, že všetci muži, ktorí vytvorili niečo nové a veľké, potrebovali obrovský zápal a mimoriadne emocionálne nasadenie.

Sebeckvom znečistené city skutočne deformujú poznanie a zbavujú ho objektivitu, lebo sú u každého jednotlivca *iné*. Čím sú však city čistejšie a čím viac sa blížia k pravzorum cností, tým sú všeobecnejšie a všeludsky platné. Také city neskresľujú myslenie, ale sú ako krištáľové priezory, čisté okná do ideového sveta inšpirácie.

Mysliteľ nemá svoje city vykynožiť, ale zušľachtovať a očisťovať. A každá takto v šľachetnej motivácii prijatá myšlienka je dar, ktorý si musí dodatočne ešte len zaslúžiť tým, že ju bude verne uskutočňovať. Inak ho duchovný svet neuzná hodným žiadnej ďalšej, vyššej inšpirácie. Inak zostane jeho myšlienka mŕtva – a bez korigujúcej skúsenosti sa nebude ďalej rozvíjať a rásť.

Dnes sa filozofi oddeľujú od cítenia a čudujú sa, že ich myslenie sa stáva sterilným a myšlienkové obsahy zužujú na prázdnu logickú kostru vecí. Dnes filozofi považujú prax a osobné úsilie o sebazdokonalenie za niečo spadajúce mimo ich špecializácie a čudujú sa, že myšlienkovy ustrnuli a stagnujú.

Na smrteľnej posteli Leonardo da Vinci chcel povedať svojmu priateľovi a kráľovi Františkovi I. niečo cenné, perlu svojho života. Povedal: „*každé poznanie sa začína citmi*“.* Chladne dokončenou rozumovou formou sa poznanie *končí*. Ale bez vrúcneho citu a krásneho

---

* Bruno Nardini: Leonardo da Vinci. Tatran, Bratislava, 1980.

tušenia by sa *ani nezačalo*. Neverte, že morálni slabosi ako Heidegger alebo duševne vyprahlí abstraktní myslitelia ako Wittgenstein by mohli byť kedy omilostení nejakým naozaj pravdivým, hlbokým a hodnotným vhl'adom do podstaty života.

Univerzitné prostredie na celom svete je postihnuté mentálnou chorobou, ktorou veľmi skoro nakazí aj novopríchodzích študentov. Neplodným intelektualizmom, ku ktorého symptómom patrí aj to, že chorí sú na svoje postihnutie ešte aj namyslení. V humanitných odboroch je to doslova metla. Odbory spojené s prírodnou vedou sú čiastočne imúnne, vďaka ozdravujúcej spätnej väzbe reálneho experimentu. Všade na univerzitách nachádzam rovnaký obraz študenta: je zasypaný tonami ducha ubíjajúcich informácií, ktoré nie je schopný nijako stráviť. Na každý názor vie citovať protinázor. Ale nie je schopný tieto názory zhodnotiť; nevie ich posúdiť a odlíšiť správne od nesprávnych, ušľachtilé od zvrátených, plodné od neplodných, tie čo budú podporovať život od tých, čo ho budú ničiť. Sám za seba nie je schopný zaujať žiaden postoj, za ktorý by sa mohol postaviť a prevziať zaň zodpovednosť.

More názorov, ale neschopnosť činu. Neschopnosť zorientovať sa a rozpoznať hodnotový sever. V hlave tisíce hlasov, ktoré si navzájom protirečia – a žiadne vlastné ja. Sploštený citový život a logicky prepracované myšlienkové vzdušné zámky odtrhnuté od životnej reality. Toto sa, vážení, v psychiatrii nazýva *schizoidná štruktúra osobnosti*. Od schizofrénie sa to líši len stupňom – kým sa ešte viete postarať sami o seba, volá sa to „štruktúra“ a keď už budete odkázaní na pomoc druhých, klasifikuje sa to ako „porucha osobnosti“.

Čokoľvek pred študentmi poviem, cítia intelektuálnu prevahu, lebo vedia citovať dajakú autoritu s názorom opačným. Túto schopnosť, ktorú lepšie než človek vykonávajú počítačové databanky, považujú za prejav vlastnej osobnosti a samostatného názoru. Ale keď im dám riešiť akýkoľvek skutočný problém zo života – ani si neškrtnú. Tupo civia pred seba bez jediného tvorivého nápadu.

Filozofia je nielen potrebná, ale nedá sa vôbec oddeliť od života. Každý náš čin, každá spoločenská inštitúcia je totiž zhmotnením nejakých hodnôt a ideí, či si to uvedomujeme alebo nie. Uvedomovať si to a myslieť dopredu je špecifikom človeka medzi ostatnými tvormi. Tí, čo chcú, aby sme si to neuvedomovali, majú osobný prospech zo šírenia falošných a zlých ideí.

Univerzity sa dnes programovo menia na školy, ktoré už nemajú nič spoločné so svojou prapôvodnou ideou *univerzálnosti*, ktorá robí človeka človekom. Menia sa na miesta, kde sa produkujú špecialisti naprogramovaní na hotové systémy zručností a poznatkov, ktorých pôvod a pravdivosťnú hodnotu sami už nepoznajú a nedokážu posúdiť. Naše univerzity viac nerobia slobodným ale zotročujú; nepoľudšťujú ale odľudšťujú.

Informovať sa o existujúcich poznatkoch je síce nevyhnutný, ale najmenej dôležitý predpoklad filozofovania. Oveľa dôležitejšia je schopnosť poznatky tvoriť, triediť a posudzovať ich hodnotu. Informácie nie sú múdrosť. Sú len pracovný materiál, surovina – nie výsledok.

Prečo sa necháte hypnotizovať chodiacimi encyklopédiami a brilantnými ekvilibristami so slovami a pojmami? Filozofia ožije, až raz požiadate svojich profesorov: „*A teraz mlčte o všetkom, čo povedali druhí, čo máte z druhej ruky, a povedzte nám len o tom, na čo ste prišli sami, o čom ste sa osobne presvedčili, za čo môžete dať ruku do ohňa!*“ Uvidíte – aké hlboké ticho zavládne v posluchárňach a na chodbách Vašej Alma Mater!

Vyberajte si a pozývajte osobnosti, ktorým život dal za pravdu, ktoré niečo dobré priniesli. Chcete vedieť, ako to dokázali, ctíte si ich a učte sa od nich. Nebuďte ako nuly, čo sa nafukujú cudzími vedomosťami, o ktorých ani nemôžete povedať, či to nie sú úplné nezmysly.

Máločo ma dokáže tak rozosmutniť ako pohľad na mladých ľudí, ktorí sa váľajú v apatii, ako dnešné študentstvo. Nemáte na to žiadne právo! Každá generácia prichádza s novým, vlastným poslaním ako zmeniť svet. Ak mladý človek nehorí za žiaden ideál, musí duševne ochorieť, otupie alebo ho to vrhne do sexuálnych úchyliiek. Ak nehoríte za žiaden ideál, ste horší, než Vaši profesori. Tí majú už svoje šrámy a zlé skúsenosti so zložitou životou, strachy o postavenie, príjmy a rodiny alebo únavu. Ale Vy? Vy by ste mohli slobodne rozprestrieť krídla ako sokoli – ale ste skeptickí starci už v dvadsiatke!

Totálne zlyhávate, ste konformní s dobou, čo mladá generácia *nikdy* nesmie. Máte byť revoluční – konštruktívne. Kritizovať a súdiť je ľahké a málo užitočné. Stvoriť konštruktívnu ideu, z morálnej fantázie, a ísť príkladom – to je ťažšie a prínosné. Svet má dosť výziev a problémov – vezmite si niektorý za svoj a Váš život dostane zmysel. „*Chceš sa stať nesmrteľný cez svoje činy alebo chceš, aby po Tebe zostal len prázdny mech od vypitého vína?*“ – tú otázku položila Cnosť Heraklovi na prahu dospelosti: „*Akú cestu si vyberieš?*“

Moja generácia nastúpila na vysoké školy pred 25 rokmi. Duch doby od nás očakával odvahu povedať komunistickému žaláru „nie“. Bol som funkcionárom Socialistického zväzu mládeže a vrátil som prihlášku do Komunistickej strany s plným vedomím, že si tým ničím celý život a budúcnosť, že budem do smrti stigmatizovaný v kádrových posudkoch a vyradený zo spoločenského života. Rozhodol som sa položiť život na oltár pravdy. Pravdy, o ktorej som bol vnútorne presvedčený napriek tomu, že celé okolie mi radilo opak. Bolo to správne rozhodnutie a keby som ho nebol urobil, nebol by som dnes sám sebou.

Vaša generácia má inú úlohu. Treba povedať, že ťažšiu. Démon konzumného amerikanizmu je ešte mocnejší protivník ako bol démon sovietskej totality. My sme aspoň poznali nepriateľa a vedeli, čo chceme zmeniť. Vy dnes ani netušíte, proti komu a za čo máte bojovať. Ale keď na to neprídete, všetci prehráme.

My sme boli zotročení násilím zvonka. No tajne v myšlienkach slobodní a solidarita v spoločnom odboji náš zblížovala. Vy ste stokrát väčší chudáci. Máte vonkajšiu (politickú) slobodu a otročíte dobrovoľne. Ste zotročení v dušiach, lebo si necháte sugerovať falošné názory a zdanlivé potreby.

Cestu z tohto duchovného bahna nemôže nájsť jednotlivec sám, ale môžeme ju nájsť len ako spoločenstvo. Ak sa nám podarí vytvoriť spoločenstvo, kde jeden za druhého dá život a hľadanie pravdy nadradíme všetkým ostatným čiastkovým osobným záujmom. Zmenu neprivedie žiadna nová technológia ani legislatívne mechanizmy - musí byť etickým rozhodnutím človeka.

Po štvrtstoročí pokusov mám stále zreteľnejšie pred očami toto: zmena musí začať duchovným pohybom, hnutím ľudí, ktorí si za svoje vezmú niektoré šľachetnejšie hodnoty a vytvoria bratstvo a sesterstvo. Toto hnutie nemôže byť definované príslušnosťou k žiadnemu vyhranenému ideovému (politickému, náboženskému, filozofickému) smeru, lebo každý smer má časť pravdy a stretnutie s celou Pravdou bude pre každého z nás ešte len otázkou osobného vývoja do budúcnosti. To hnutie zjednotí len *spoločná vôľa rešpektovať etické pravidlá dialógu pri hľadaní pravdy*. Dávno by sme ju mali, keby sme to robili. Keby sme uplatňovali rovnaký meter na seba aj na druhých.

Ľudí *čestných a dobrej vôle* pokladajte za svojich spojencov a pravú rodinu. S nimi sa navzájom podporujte a buďte si verní. Pokrvné príbuzenstvo, ekonomické podielníctvo, politické kumpánstvo, cirkevné sprisahanie, profesionálnu solidaritu – to všetko presuňte na druhé miesto.

Univerzitné prostredie (rovnako ako celá spoločnosť) potrebuje v prvom rade etickú revolúciu. *Etika* je náš problém číslo jedna, potom je dlho, dlho nič, a znova nič, a až potom prídu na rad veci, o ktorých hovorí náš rektor. Nie že by to mohol sám zmeniť, ale kým mlčí k tomuto mravnému rozvratu, je pre mňa spoluvinnikom. Na škole je potrebné začať vytvárať *inú atmosféru*, finančno-organizačné problémy sa potom vyriešia samé od seba.

Pred 25 rokmi bol náš súčasný rektor mladým učiteľom na katedre filozofie (vtedy marxizmu-leninizmu) a ja študent, ktorý ňuho robil študentskú odbornú prácu. Smeroval som k prírodným vedám, kybernetike, ale on si všimol, že mám nadanie na filozofiu a roky ma nabádal, aby som sa jej ďalej venoval. Nakoniec som ho poslúchol a venujem sa už len filozofii. Len neviem, či má z toho teraz radosť.

Môj odborný životopis – to, že existujem – je totiž nepretržitou živou výčitkou tejto univerzity, že sa na nej hľadá všetko iné než pravda na prvom mieste. Ako 28-ročný som bol pokladaný za najnádejnejšieho odborníka a mal som byť vedúcim novozaloženej Katedry umelej inteligencie. Namiesto toho som z Akadémie aj Univerzity odišiel a stal sa vedeckým disidentom. Prišiel som totiž na veci, ktoré sú síce pravdivé, ale je *zakázané* ich skúmať.

Prečo som zakazovaný? Prečo sa na *Komenského univerzite* nesmie pokračovať práve v Komenského hlavnej myšlienke? Keby som mal pravdu, aké dôsledky by to malo pre naše životy? Prečo sa za tie roky univerzita so mnou nevysporiadala pomocou odborných argumentov? Spýtajte sa tu na katedre religionistiky, prečo sa namiesto toho uchylujú ku klamaniu a šíreniu dezinformácií o skutočnom obsahu mojej práce? Spýtajte sa na katedre filozofie, prečo majú vždy plno „argumentov“ keď tam nie som a na odbornom fóre mlčia ako ryby? Prečo sa nikto z nich nechce podpísať pod to, čo hovorí za mojím chrbtom? Prečo sa namiesto transparentných citácií odvolávajú na anonymných odborníkov, čo nechcú byť menovaní? Prečo robia nátlak na diplomantov, aby o mne nepísali? – nesmú ma dokonca ani kritizovať. Spýtajte sa na katedre logiky, prečo tá istá metodológia a zdroje údajov, na ktorej stavajú svoje práce všetci ostatní, sa prehlasujú za nespoľahlivé, keď sa o ne opriem ja? Spýtajte sa na katedre dejín, prečo riaditeľ Historického ústavu radšej prehlásil sám seba za treťo-triedneho historika, keď jeho vlastná práca potvrdzovala moju hypotézu?

Nedívajte sa na to, ako Vaši profesori vedia vo všeobecnej a neadresnej rovine krásne a múdro rečniť. Dívajte sa, ako voči konkrétnym ľuďom a myšlienkam porušujú všetky pravidlá odborného dialógu, logiky aj obvyčajnej ľudskej etiky. Prebudíte sa, čo sa okolo Vás naozaj odohráva a zažijete neuveriteľné veci.

Dejiny filozofie sa nepísali len v minulých storočiach a v cudzích krajinách. Teraz sa píše na Slovensku. Zúčastnite sa toho a ožijete, prestanete sa nudiť v laviciach. Keď sa v 12. a 13. storočí zakladali prvé univerzity, neboli len múzeom dávno minulých ideí vzdialených veľikánov, ale miestom vášnivého zápasu o aktuálne problémy prítomnosti. Nepremárňujte tu roky svojej mladosti *pro forma* kvôli nejakému bezcennému papieru. Vráťme na naše univerzity pravého ducha lásky k múdrosti. Vráťme univerzitám život a ich pravé poslanie duchovne viesť spoločnosť.

RNDr. Emil Páleš, CSc., sofiológ